

Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса
Інститут всесвітньої історії
Інститут соціальної та політичної психології
Інститут обдарованої дитини
Всеукраїнська газета «Освіта і суспільство»

МАТЕРІАЛИ

*У Всеукраїнській міжгалузевій
науково-практичній онлайн-конференції*

**«Національна наука і освіта
в умовах війни РФ проти України
та сучасних цивілізаційних викликів»**

27 березня–2 квітня 2024 року

в межах XV Міжнародної виставки

«Сучасні заклади освіти–2024»

Київ
2024

Н35 Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів : матеріали V Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 27 березня–2 квітня 2024 року). / Упоряд.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 1 322 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників V Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції «Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів», у межах XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти–2024», у яких автори висвітили питання розвитку українського суспільства, зокрема науки і освіти в умовах війни РФ проти України; розвитку українського соціуму на принципах свободи, рівності, поваги до людської гідності, дотримання прав людини і верховенства права; проблем розвитку обдарованих дітей і юні в умовах боротьби за незалежність і цілісність України.

Тематика публікацій:

- Наука і освіта в умовах війни РФ проти України
- Освіта України в сучасних цивілізаційних викликах
- Соціально-психологічні аспекти розвитку українського соціуму під час війни
- Обдарованість і лідерство: ідентифікація і місія

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 013+159.942+316.4+37.01+81'27+94(4/9)

Домбровська К. О. Психолого-педагогічні особливості підготовки майбутніх військовослужбовців в умовах війни.....	494
Драгунова В. В. Консалтингова діяльність у закладі вищої освіти в сучасних цивілізаційних викликах.....	496
Дроздов Д. В. Психолого-педагогічні аспекти освітніх втрат у навчанні студентів під час війни та післявоєнної відбудови.....	503
Дубініна В. О., Зінченко Н. О., Біланов О. С. Культура як філософська категорія у філософії освіти	510
Дунець В. Б. Центри науки в Україні: можливості та виклики в умовах війни рф проти України.....	513
Єськова А. М. Освіта в умовах російської війни: випробування, досвід, перспективи	517
Завгородня О. В. Вплив медіаконтенту та психологічний стан людей під час війни	524
Зарецька О. О. Кризовий дискурс у соціальних мережах.....	534
Засік М. М. Формування виконавської майстерності у студентів під час навчання в закладах вищої освіти	542
Заюков І. В. Публікація досліджень вченими України в базі даних Scopus як фактор забезпечення лідерства сучасних ЗВО	548
Зіновєєва О. В., Зіновєєва М. І. Інтелектуальні інновації «Школи юного науковця» в реаліях сучасних цивілізаційних викликів.....	557
Зубков Р. С. Розвиток світової освіти в контексті сучасного глобального середовища	564
Калініна Г. М. Зарубіжний досвід екологічного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	569
Караманов О. В. Музей як «унікальна система моделювання культури»: можливості для вітчизняного освітнього простору	573
Каращук М. Г. Контури освіти в параметрах суспільства знань	580
Каряка С. М. Сучасні виклики до української освіти в умовах війни	583
Качмар О. В. Мистецтво як механізм попередження і нейтралізації агресії.....	586
Кекало Ю. В. Тьюторінг як метод формування індивідуального освітнього маршруту обдарованої дитини.....	593
Кириченко А. В., Стасюк В. В. Вплив загальної психологічної підготовки на лідерські якості військовослужбовців.....	598
Кікінежді О. М., Василькевич Я. З., Рик М. С. Проблема формування егалітарно-освітнього середовища в Україні в сучасних цивілізаційних викликах.....	604

Кікінежді О. М.,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
E-mail: okiki77777@gmail.com

Василькевич Я. З.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
E-mail: v.yaroslava15@gmail.com

Рик М. С.,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії і
соціальної антропології імені професора І. П. Стогнія
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
E-mail: rykmykola@gmail.com

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕГАЛІТАРНО- ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКАХ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі формування Егалітарно-освітнього середовища в національному освітньому просторі в контексті людиноцентристської парадигми та гуманітарної безпеки України. Здійснено теоретико-методологічний аналіз означеної проблеми з позицій сучасної вітчизняної психологічної науки. Крізь гендерний дискурс представлено концептуальну модель на засадах «педагогіки партнерства» та гуманістичної «матриці» філософсько-педагогічної спадщини, інтеграції компетентнісного, особистісно-Егалітарного та суб'єктно-вчинкового підходів та експериментально доведено її ефективність.

Ключові слова: егалітарність, гендер, освіта, рівність, середовище, людиноцентризм, гуманізм, недискримінація, особистість.

Abstract. The article is devoted to the pressing issue of forming an egalitarian educational environment in the national educational space in the context of the human-centered paradigm and humanitarian security of Ukraine. A theoretical and methodological analysis of the indicated problem has been carried out from the perspective of modern domestic psychological science. Through the gender discourse, a conceptual model based on the principles of "partnership pedagogy" and the humanistic "matrix" of philosophical and pedagogical heritage is presented, integrating competency-based, personally egalitarian, and action-oriented approaches, and it has been experimentally proven to be effective.

Keywords: egalitarianism, gender, education, equality, environment, anthropocentrism, humanism, non-discrimination, personality.

Проблема формування Егалітарно-освітнього середовища, релевантного принципам паритетності та рівноцінності статей в умовах сучасних цивілізаційних викликів є гостро затребуваною як у психологічній науці та практиці, так і назагал у суспільно-гуманітарній сфері, оскільки стосується забезпечення національного механізму побудови паритетної демократії в Україні (Державна стратегія забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року, Стратегія гендерної рівності в освіті до 2030 року, Концепція комунікації у сфері гендерної рівності тощо).

Взаємопов'язаність змістових, функціональних та організаційних принципів, що передбачають дотримання демократичних цінностей і свобод, рівності, справедливості, верховенства права, Егалітарності (рівності прав і можливостей), поваги до людської гідності, доступності, недискримінації тощо є основою Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Зокрема, у розпорядженні КМУ від 27 січня 2023 р. №79-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності» йдеться про завдання проведення досліджень з питань гендерної рівності в Україні; розроблення та поширення рекомендаційних та інформаційних матеріалів щодо гендерної рівності тощо. Серед восьми стратегічних цілей у цілі 7 «Освіта з урахуванням гендерної тематики» зазначено: сприяння здобуттю вільної від гендерних стереотипів загальної середньої освіти; забезпечення вільної від гендерних стереотипів професійної орієнтації здобувачів освіти; сприяння самореалізації жінок та чоловіків у різних галузях науки; проведення для закладів освіти інформаційної кампанії щодо запобігання проявам насильства та дискримінації та реагування на такі прояви [6].

Освіта молоді як гуманітарна складова національної безпеки держави є реальною продуктивною силою в сучасному цивілізаційному поступі нашої держави, оскільки готує суспільство до конкурентоспроможності, розвитку інноваційних ІКТ-технологій, нарощування інтелектуального потенціалу, отримання рівного доступу обох статей до різних сфер суспільного життя, що в майбутньому визначатиме гідні умови життєдіяльності українок та українців.

На думку Президента НАПН України В. Кременя, об'єктивна логіка розгортання сучасного соціально-політичного і культурного життя перетворює гуманізм і філософську антропологію на новий тип світогляду – людиноцентризм. Учений наголошує, що «культура дитиноцентризму та інноваційності повинна визначати всю діяльність сучасного вчителя як у школі, так і поза її межами» [13, с. 412–413]. Освіта і виховання, як писав свого часу засновник української психологічної школи Г. Костюк, «...допомагають особистості знайти відповідні вимоги суспільства до її власних ідеалів, форми вияву своїх прагнень до самостійності, самоствердження» [цит. за 21: с. 236–245]. Рефреном звучать слова

В. Сухомлинського «Лише гуманність і демократичність створять якісно нову освіту» [22].

Як наголошує Г.Балл, нагальним завданням сучасної науки стає «не стільки розробка усе більш вишуканих засобів задоволення перманентно зростаючих людських потреб, скільки попередження лавиноподібних зростаючих соціальних недугів (жорстокість, цинізм, геноцид, садизм, тероризм тощо), а серед завдань людинознавства чільне місце слід надати всебічному вивченню сучасної особистості як феномену унікального значення» [1, с. 25].

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну призвело до численних злочинів проти національної безпеки, створило загрозу життю, здоров'ю й добробуту мирного українського населення [17]. Створення безпечного, недискримінаційного, здоров'язбережувального освітнього середовища є надважливим завданням, оскільки в умовах війни відбулося значне погіршення психоемоційного стану як школярів, так і педагогів, про що свідчать результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, яке було проведене у грудні 2022 – січні 2023 року Державною службою якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти», що впроваджується проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe): «За останній рік погіршився психологічний стан здобувачів освіти. Майже вдвічі у порівнянні з початком лютого 2022 року збільшилася кількість учнів, які почуваються тривожно, напружено, у півтора рази – втомлено. Водночас на 20 % у кожній категорії зменшилася кількість тих, які почуваються в безпеці, спокійно, енергійно та щасливими» [26].

Ключовими викликами освітнього процесу в умовах війни педагоги називають нестабільні умови навчання, обмеженість способів організації навчально-пізнавальної діяльності, зниження мотивації та нестабільний психоемоційний стан учнів та вчителів.

Фахівці Інституту соціальної та політичної психології, розкриваючи технологічні аспекти забезпечення підтримки освітньої реформи в Україні, наголошують перш за все на розвитку партнерської взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу Нової української школи та формуванні позитивної Я-концепції вчителя як основи розбудови партнерської взаємодії НУШ [15].

Сьогодні якісна підготовка майбутніх фахівців соціономічних професій залежить від вивчення ними гендерної теорії, набуття гендерних компетенцій та компетентностей, що релевантно державній політиці гендерного мейнстрімінгу (gender mainstreaming policy) держав ЄС як системної стратегії створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, подолання асиметрії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та дискримінації за ознакою статі в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

У контексті людиноцентристської парадигми «ідеологія самовизначення» молоді (В. Кремень), в тому числі і гендерна, є важливим пріоритетом гуманізації освітньо-виховного процесу. Її підвалини закладені в ідеях виховання «рідномовного обов'язку» (І. Огієнко), «сродної праці» (Г. Сковорода), у змісті «педагогічної матриці» української освіти (Г. Ващенко, М. Драгоманов, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський) як світоглядного чинника Егалітарної свідомості майбутніх фахівців соціономічних професій – ключової фігури у побудові Егалітарно-освітнього середовища.

Як зауважує І.Бех, сучасне реформування освіти здійснюється «за ідеями смисло-ціннісного буття людини, за логікою її еволюційного розвитку. Ця логіка передбачає повноцінний інтелектуально-духовний розвиток кожної особистості, її всебічну творчу самореалізацію. ... У сучасній культурі переважає орієнтація на людиноцентризм, культивуються ідеї гідності людини. Культура гідності спрямовує педагогіку на смисло-ціннісні основи життя людини, її екзистенційну сутність» [3, с. 15–16].

Учені стверджують, що методологічні підвалини людиноцентризму визрівали безпосередньо в самому історико-педагогічному процесі та етнопсихологічному часопросторі, що символізує спадкоємність вікової історії нації. Зокрема, дослідники української ментальності Я. Калакура, О. Рафальський та М. Юрій говорять про новий тип культури України – культури відкритого типу, в якій умовну роль відігравали кордон і культурне прикордоння («прикордонність», «межовість»), що сприяли формуванню власного унікального культурного простору і менталітету [9, с. 277–280].

У історіографії України домінуючою гендерною рисою українців завжди була пошана до волі жінки, партнерство статей, індивідуалізація характерів поза статевою належністю, взаємна довіра та «кордоцентричність» в міжстатевих стосунках (Г.Сковорода, П.Юркевич). Складовими українського гендерного коду є поєднання архетипу Матері, культу жіночого начала як носія духовної культури з андроцентричністю та самодостатністю козацтва.

На думку М. Боришевського, «аналіз психологічних, соціально-психологічних особливостей національної свідомості та самосвідомості особистості, а також пов'язаних з цим інших феноменів (зокрема національної ідеї), свідчить про їх якнайтіснішу спорідненість або навіть органічну задіяність у світоглядних орієнтаціях особистості, а також у сфері її духовності» [4, с. 322–323]. Т. Титаренко виокремлює певні визначення впливів сучасності, зокрема «толерантність до своєїрідності, що підкреслює характерне для постнекласичного світу зростання поваги до унікальності кожної особи, неповторності її життєвого світу» [27, с. 47].

Репрезентація особистості у гендерному ракурсі стосується перш за все проблеми самовизначення індивіда у сфері традиційної (домінаторної,

патріархальної) та Егалітарної (заснованої на рівності та взаємозамінності статей у виконанні соціальних ролей) культур, розкриття психологічних механізмів побудови егалітарних взаємин у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, подолання традиційних гендерних стереотипів та обмежень тощо [5; 8; 10; 12].

В основу формування егалітарно-освітнього середовища покладені провідні ідеї гуманістично-екзистенційної психології та гуманістичної філософсько-педагогічної спадщини, інтеграція компетентнісного, гендерного та особистісно орієнтованого, їх різновиду – особистісно-Егалітарного, суб'єктно-вчинкового та студентоцентрованого підходів.

Як зазначає В. Кравець, «...розробка концептуальних засад формування гендерної культури молоді, виявлення умов інтегрування гендерно чутливого підходу у зміст вищої школи є надзвичайно важливим завданням в контексті сучасної педагогічної парадигми, модернізації освітньої системи та подальшого розвитку вітчизняної гендерології на шляху побудови в Україні паритетної демократії» [11, с. 19–20]. Т. Говорун наголошує: «розкриття проблематики гендерної психології у загальному контексті теоретичних підходів, і суб'єктно-вчинкового, зокрема, відкриває шляхи вирішення багатьох прикладних задач гендерної культури завдяки зверненню до понять свідомості, самовизначення, атрибуції відповідальності, особистісного вибору» [5, с. 93].

Теоретичний аналіз вітчизняної філософсько-педагогічної спадщини (Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, М. Драгоманов, С. Русова, А. Макаренко, К. Ушинський та ін.) дав змогу виявити унікальну «педагогічну матрицю» гендерної освіти та виховання, позитивний досвід поширення егалітарних настановлень в умовах сьогодення, що стало ідейним підґрунтям для впровадження сучасних стандартів рівноцінності статей в освітній процес; удосконалення науково-методичного забезпечення психологічного супроводу майбутніх фахівців НУШ гендерно-орієнтованими дисциплінами та курсами, довести, що особистість виступає суб'єктом історіокультури, свободотворчості, націєтворення.

Зокрема, педагогічні погляди видатного українського філософа Григорія Сковороди щодо етичності, моральної рівноправності людини як основи справедливого суспільного устрою, які характеризувалися гуманізмом, демократизмом, патріотизмом, що поєднувався з духовним вихованням дітей, мають важливе значення для розвитку природних здібностей дітей, всебічного і гармонійного виховання молоді, поєднання розумового і фізичного розвитку тощо, що співзвучно ключовим принципам Нової української школи [2; 15; 16].

Ідея високої етичності, моральної рівноправності людини підносить творчість Г. Сковороди на рівень кращих представників тогочасного просвітництва та є актуальною нині. Сучасне осмислення найскладніших

феноменів учення Сковороди у контексті психології «генези здійснення» особистості С. Максименка [14] дозволяє встановити іншу «точку відліку» для розвитку особистості у антропологічному, онто-гносео- та аскіологічному науковому ракурсах. Особистість з високою гідністю, яка дбає про «тіло й душу» і відстоює «вольність» – духовну, соціальну й національну свободу – є ідеалом людини для українського філософа. «Філософія свободи» Сковороди, на думку видатного філософа сучасності М. Поповича, має стати ключовою національною ідеєю в побудові модерного суспільства в Україні, оскільки «свобода», «справедливість» і «солідарність» є основними цінностями сучасного суспільства [18, с. 311–331].

Світогляд Григорія Сковороди про ідеальний суспільний устрій, «духовної республіки» з рівними відносинами між людьми, з пануванням любові, рівності, справедливості, добра є уособленням української національної ідеї про виховання нової людини через самопізнання, здібність пізнати саму себе, визначити власний життєвий шлях, знайти і зайняти в суспільстві гідне для себе місце [20].

Дороговказом для гендерного виховання слугують слова видатного педагога В. Сухомлинського, якого по праву можна назвати новатором гендерної педагогіки і психології: «Виховання справжніх чоловіків і справжніх жінок починається з формування громадянських якостей особистості» [22, с. 556]. Можна лише дивуватися проникливості його поглядів щодо проблеми рівності статей, які воістину випередили час: «Як вогню бійтеся, щоб дівчатка відчували: ми – слабші, наша доля – підкорятися» (виокремлено нами). Хлопчиків саме й надихає те, що поруч з ними – дівчатка. Заплакати від того, що важко, саме тому й соромно, що поруч – дівчинка. Але все-таки її місце у військовій грі особливе. Найважчу роботу виконують чоловіки. Та тільки чоловік виявить слабкість – жінка відразу замінить його, покаже, на що вона здатна» [22, с. 561–563]. Чи не співзвучні ці слова педагога сучасній тезі гендерної педагогіки: «Дівчатка і хлопчики мають багато подібного і небагато відмінного?», «Різні, проте рівні?».

Не менш актуальними для розвитку егалітарних орієнтацій педагогів є думки В. Сухомлинського щодо виховання дівчаток: «По-перше, треба, щоб кожна дівчинка виховувалась самобутньою і яскраво вираженою особистістю, щоб усім без винятку дівчаткам нестерпною була навіть думка лишатися непомітною, пасивною, слабовільною. Орієнтація дівчинки-жінки на активну участь у суспільному виробництві, а не на пасивну роль домашньої господарки, на пасивне обмеження сфери її діяльності доглядом за дітьми – ось що дуже важливо в тому загальному тоні, який має характеризувати духовне життя школи. Бути матір'ю, бути вихователем дітей – горда й почесна місія, але коли тільки цим обмежиться діяльність жінки – вона буде залежною істотою» [22, с. 573].

Гендерний дискурс скеровує педагогів: «Треба так організувати діяльність колективу, щоб не було спеціально чоловічих і спеціально жіночих видів діяльності (це, однак, не означає, що й найважчу фізичну працю мають ділити хлопці й дівчата). «Дівчатка мають жити активним громадянським життям, занадто велика зосередженість на самій собі, заглиблення в свій внутрішній духовний світ ... призводить до того, що в роки ранньої юності дівчина стає беззахисною, коли треба відстояти свою честь і гідність» [23, с. 350]; «Не допустити того, щоб жінки наші ставали освіченими, інтелектуально багатими рабинями – одне з дуже важливих завдань школи» [23, с. 570].

Суголосними є настанови Несторки українського дошкілля С. Русової щодо формування самодостатньої особистості у взаємозв'язку гендерного та національного виховання: «...Індивідуалістична педагогіка має на увазі не лише індивідуальний склад дитини, але і усе те, що в неї природно вкладено і з боку оточення; вона поважає національні і соціальні умови, в яких виростає дитина, і ще зміцнює їх впливи. Національне виховання є певним ґрунтом в справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу. ... виробляє у людини не подвійну хистку моральність, а міцну, цільну особу»; і далі «...щоб виховати гармонійну людину...:1) виховання має бути індивідуальне, пристосоване до природи дитини; 2) національне; 3) мусить відповідати соціально-культурним вимогам часу; 4) бути вільним, незалежним від... урядових вимог, на ґрунті громадської організації» [19, с. 43–44].

Педагоги-класики наголошували на соціальній необхідності освітніх закладів пропагувати цінності соціальної рівності статей, на важливості їх «інвестування» у зміст освітньо-виховного процесу закладів освіти. Тому відродження ментальності, прогресивних етнотрадицій та впровадження інновацій є важливими чинниками формування Егалітарно освітнього середовища як гендерно-справедливого, недискримінаційного, безпечного та дружнього до дітей та молоді, у якому б дитина відчувала себе захищеною, убезпеченою від насильства, знущання та приниження [2; 8; 11; 12; 17; 26; 28].

Саме егалітарна соціалізація є співзвучною практиці особистісно-орієнтованого (ненасильницького) підходу в освіті як найбільш прогресивної та продуктивної спільноти рівноправних індивідуальностей різної статі. У цьому розумінні вихідні положення особистісно-Егалітарного підходу як базової стратегії соціалізації та виховання охоплюють реалізацію ідеї рівноправ'я статей та їх взаємозамінність; індетермінацію біологічною належністю гендерних ролей; утвердження Егалітарного світогляду: гендерну компетентність як обізнаність із нормативами статевої поведінки, гендерну чуйність як створення умов для повноцінного розвитку представників різної статі попри статеві стереотипи та упередження, здатність розв'язувати проблеми навчання і

виховання з позиції Егалітарної гендерної ідеології та гендерну толерантність як повагу до основоположних прав та свобод людини [7; 8; 10; 12].

Егалітарно-освітнє середовище розглядається нами як гендерно-справедливе, недискримінаційне, творчо-розвивальне, здоров'язберезувальне, інклюзивне, що базується на принципах соціальної справедливості, гендерної рівності, дитиноцентризму, в умовах функціонування якого забезпечується повноцінний розвиток особистості, незалежно від її статі, віку, дієздатності, раси, культури, віросповідання, етнічності тощо, «майбутня життєва траєкторія людини» (В. Кремень). Важливим завданням в розбудові нової української школи є формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [2; 16].

Ми розглядаємо егалітарну особистість як суб'єкта самотворчості, відкриту, самодостатню, гендерно компетентну особистість, яка сповідує принципи рівноцінності та паритетності статей у особистісному і професійному життєздійсненні [10].

У контексті нашого дослідження важливою є думка В. Татенка про те, що «ознаками формування «позитивної» мотивації націєтворення є історична пам'ять, почуття «свободи для», свідоме прагнення його суб'єктів до утвердження та відстоювання своєї унікальної національної ідентичності... Особливу увагу слід приділяти питанням соціально-психологічного супроводу і методичного забезпечення націєтворчої діяльності колективного суб'єкта, зокрема організації моніторингу його соціально-психологічного стану, динаміки мотивації, рівня компетентності, відповідальності, креативності, згуртованості, а також питанням завчасної профілактики і своєчасної корекції виявлених негараздів» [25, с.122–124].

У процесі багаторічного досвіду викладання гендерних дисциплін та діяльності Науково-дослідного центру з проблем гендерної освіти та виховання учнівської та студентської молоді НАПН України-ТНПУ імені В. Гнатюка розроблено інноваційні технології для здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій на засадах рівноправ'я статей (інтерактивні методи соціально-психологічного навчання; освітньо-тренінгові програми тощо). Зокрема, серед завдань програми освітнього курсу для педагогів міста «Відкриті освітні студії: Формування простору поваги прав людини в освітньому середовищі» – підготовка, підвищення кваліфікації та підтримка педагогів в галузі прав людини; підвищення їх обізнаності про права людини відповідно до керівних

принципів освіти в галузі прав людини, міжнародних та національних стандартів якості освіти; набуття вчителями компетентностей з планування освітньої політики і програм у галузі прав людини у формальній та неформальній освіті, надання психолого-педагогічних та фахових консультацій у галузі прав людини.

У контексті реалізації Дорожньої мапи гендерно-справедливого середовища в Україні проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції» (2020). Крізь призму гендерного дискурсу науковцями та практиками було окреслено пріоритетні напрямки національної освітньої політики рівності в умовах євроінтеграції [24]. На спільному семінарі-вебінарі з НАПН України та Європейським гуманітарним університетом (м. Вільнюс, Литва) «Формування Егалітарно-освітнього середовища для дітей та молоді: досвід і перспективи» (2021) підведено підсумки 20-річної співпраці з Національною академією педагогічних наук щодо розробки та експериментального обґрунтування Егалітарної ідеології освітньо-виховних практик в соціогуманітарному просторі як стратегічного напрямку реалізації державної гендерної політики <https://www.facebook.com/TNPU.news/photos/pfb.2947990422126073/2947982735460175/>.

Пошук ефективних механізмів соціального партнерства «школа – родина – громада», педагогіка співробітництва, забезпечення атмосфери поваги до прав людини у всіх учасників освітнього процесу, обґрунтування засад Егалітарної ідеології є системотвірним складником гуманізації освітнього простору сучасної національної школи задля прогностики вирівнювання можливостей самореалізації молодого покоління, щоб «долучитися глобалізованого «Ми» й водночас зберегти самобутній життєвий світ, відчуття власного національного «Я» (М. Попович).

Отже, теоретичний аналіз означеної проблеми у людиноцентриській парадигмі засвідчив її актуальність та багатоаспектність. З позиції гуманістично-екзистенційної психології та філософсько-педагогічної «гендерної матриці» розроблена та експериментально підтверджена концептуальна модель формування Егалітарно-освітнього середовища на засадах паритетності та рівноцінності статей на шляху побудови паритетної демократії в Україні, формування демократичного світобачення нової генерації громадян і громадянок України, щоб жити разом у рівності та гідності, мирі та злагоді в об'єднаній Європі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г. О. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці: монографія / за ред. Г. О. Балла. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 206 с.
2. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. К. : Алатон, 2020. 64 с.
3. Бех І. Педагогічна наука у контексті експериментально-виховних стратегій. Рідна школа. 2016. № 2-3. С. 15-20. Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_2-3_6

4. Боришевський М. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії ; за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 92–117.
6. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#n15>
7. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Сулова; оновл. вид. Київ : «Вістка», 2021. 170 с.
8. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль : Стереарт, 2014. 884 с.
9. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Ментальний вимір української цивілізації. Київ : Генеза, 2017. 560 с.
10. Кікінежді О. Становлення Егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. Humanitarium. Переяслав (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2020. Том. 43, Вип. 1 : Психологія. С. 7–22. <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-43-1-7-22>
11. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навчальний посібник. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
12. Кравець В., Кікінежді О., Василькевич Я. Формування гендерно справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст. Новий колегіум : науковий інформаційний журнал. Харків : Колегіум, 2023. № 1-2 2023 (110). С. 15-23. DOI :10.30837/nc. 2023.1-2.15
13. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.
14. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
15. Нова українська школа: соціально-психологічні технології підтримки : практичний посібник / за ред. Г. М. Бевз, С. Л. Кравчук; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД. 2021. 162 с.
16. НУШ: освітній простір. URL : <https://sites.google.com/site/pocatkovaskolandovgopoluk/nus-osvitnij-prostir>
17. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.
18. Попович М. Бути людиною. Видання 3-є, перероблене. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 336 с.
19. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
20. Сковорода Г. Твори: У 2 т. 2-е вид., виправ. Київ : ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. Т. 1. 528 с. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 1 (5)).
21. Становлення психологічної думки в Україні: провідні ідеї та історія розвитку:

- колективна монографія / В. В. Турбан, Л. З. Сердюк, Ю. Т. Рождественський [та ін.]; за ред. В. В. Турбан. Київ-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 306 с.
22. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с.
23. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.
24. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 вересня 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с.
25. Татенко В. О. Соціальна психологія націєтворення: суб'єктно-вчинковий підхід : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2-ге вид., переробл. і допов. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 142 с.
26. Третина учнів в умовах війни не мали постійного доступу до навчання – результати дослідження. URL : <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyni-ne-mali-po/>
27. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: наукова монографія / Титаренко Т. М., Злобіна О. Г., Лепіхова Л. А. та ін.; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.
28. Kikinezhdi O. M., Zhyrska H. Ya., Chip R. S., Vasykivych Y. Z. and Novorun T. V. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment 8. 2020. No. 3. PP. 538–547. doi: 10.6000/2292-2598.2020.08.03.31.

Кіричевська Е. В.,
*Кандидат психологічних наук,
докторант лабораторії навчання
Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України
psiheyavkimono@gmail.com*

СИСТЕМНИЙ КОНТЕКСТ СТРАТЕГІАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ ДО ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.

Обґрунтовується необхідність забезпечення відповідних умов формування професійно-психологічної придатності військового персоналу до виконання завдань за призначенням в сучасних умовах ведення війни в напрямку стратегіальної готовності до бойових дій. Динаміка професійних змін, їх еволюційні форми, психологічні механізми та інші детермінанти військової придатності на шляху фахового становлення істотно впливають на якісні характеристики всього особового складу військових підрозділів, що, в свою чергу, визначає рівень їх стратегіальної готовності до виконання бойових завдань за призначенням в умовах війни.

Ключові слова: стратегіальна готовність; психологічна придатність; військова професіоналізація; військово-професійна діяльність; службово-бойове завдання.

The paper substantiates the need to ensure appropriate conditions for the formation of professional and psychological fitness of military personnel to perform